

Evropské právní dějiny

Ladislav Vojáček

Středověké a raně novověké právo

Vývoj kontinentálního systému práva ve středověku a na počátku novověku

1. právo ranného středověku a počátku doby feudální rozdrobenosti
2. právo doby feudální rozdrobenosti a stavovské monarchie
3. právo absolutistických monarchií

- Co je pramen práva ve formálním smyslu?
- Jaké druhy pramenů práva znáte?

Prameny práva

- druhy pramenů práva
  - právní obyčeje
  - normativní právní akty
    - panovnické zákony
    - sněmovní usnesení
      - landfrýdy, kodifikace stavovských monarchií
    - jiné obecně závazné akty
  - soudní nálezy s obecnou závazností
- (+ právní knihy)

- Jak vypadalo právo v době raného středověku (formy a prameny + systém)?

1. Právo ranného středověku a počátku doby feudální rozdrobenosti

- v zásadě jednotné X místní partikularismus
- prameny hlavně právní obyčeje (a panovnické zákony)
- obsahem zákonů brzy hlavně privilegia
- úzce propojené s církví a náboženstvím

System raně středověkého práva

- práva národní
  - od 5. století
  - postupná diferenciacie = partikularismus
- práva cizí (nadmárodní)
  - římské právo (viz recepce)
  - kanonické právo

Národní práva

- označení „národní“ práva problematické (= původní práva jednotlivých etnických celků)
- ne zcela korektní je i hovořit o
  - germánském právu
  - slovanském právu
- X podobnost všech nejstarších právních řádů nepochybná

Co jsou právní obyčeje?

Obyčejové právo

- = nepsané
- není výsledkem uvědomělé právotvorné činnosti
- vyrůstá ze zvyklostí předstátní doby
- systémy obyčejového práva roztržštěné (zejm. ve Francii)
- ve své tradiční podobě je stabilní, efektivní

Pravotvorná činnost raně středověkých panovníků

■ dvě formy:

- jednotlivé zákony
- kodifikace národních práv
  - vliv psaného římského práva
  - potřeba vytlačit vžitý způsob chování (právní obyčej)
  - bohatě doloženy v západní Evropě
= *leges barbarorum*

a) Leges barbarorum

- sbírky národních germánských práv
- nejstarší
  - vizigótský Codex Euricianus (kolem 475)
  - franský Pactus legis salicae (zač. 6. st.)
- vliv římského práva
  - větší: C. E. a na něj navazující sbírky, burgundská Lex Gundobada a d.
  - menší: Lex Salica, langobardský Edictus Rothari, anglosaské kodifikace
- + **leges Romanae barbarorum**
  - zejm. Lex Romana Visigothorum

Lex Salica

Fig. 1.—The King of the Franks, in the midst of the Military Chiefs who formed his *Throuse*, or armed Court, dictates the Salic Law (Code of the Barbaric Laws).—Fac-simile of a Miniature in the "Chronicles of St. Denis," a Manuscript of the Fourteenth Century (Library of the Arsenal).

Lex Salica

225
ONCE. ROLOU.
LEGIS. SALIC.
CENS. FRAN.

corum in hac parte
de condita forma
magis firma pace. fidei. p[ro]funde inco-
sue. corpore. nobile. melonnia. candor.
firma. regna. Auctore. vel. ex. scriptis.
ecclesiastica. p[ro]p[ri]etate. conu[er]te. Amun[us].
ab[hi]p[er]e. Dum. eccl[esi]e. ab[hi]p[er]e. ba-
bas. imp[er]ator. de. inque. sit. scilicet.
claudu. iuste. inq[ui]s. suore. qualitate.
efficitur. iusticiam. custodit. p[ro]p[ri]etate.
Dicitur. ut. salica. lege. p[ro]p[ri]etate.
p[ro]p[ri]etate. quare. ab[hi]p[er]e.

INCIPIT LIBER
IN PACTO SALICORUM

- I De manere
- II De furis et porcorum
- III De furis animalium
- III De furis ovium
- V De furis et captivorum
- VI De furis et canum
- VII De furis et aurum
- VIII De furis et apium
- IX De clamore monete vel qualibet
clausura inhibition
- X De homicidiis vel homicidis furis
- XI De furis ingeniorum vel fructu
- XII De furis feruorum vel fructu
- XIII De rapina ingeniorum
- XIII De super venientis vel expositis
- XV De homicidiis vel super uxorem
alienam tulerit
- XVI De incendiis
- XVII De mulieribus
- XVIII De eum qui ad regem innocenter
hominem accusat
- XVIII De eum qui ingeniam mulierem
manum aut brachium vel digitum
traxerit
- XX De raptibus furis

Princip personality práva

- nejstarší právo „národní“ a obyčejové = prakticky nepřenositelné
- důsledkem místní partikularismus
- kolise řešeny podle principu personality = „každý si nosí své právo sebou“
- potíže, proto postupně princip teritoriality (teritoriální závaznost měly například franské kapituláře)
- = „národní“ práva se mění v zemská

Středo- a východoevropské raně středověké „kodifikace“

- primitivní kodifikace nejsou specifíkem západní Evropy (dokonce ani středověku)
- obsahové i formální analogie např. u
  - Zákona sudneho ljudem
  - Dekret Břetislavových
  - Ruských pravd
- časový posun dán specifíkem vývoje

Konstantin a Metoděj (Žilina)

Charakteristika raně středověkých „kodifikací“

- předmět úpravy
  - přímo proti přežitkům (svémoc)
  - ochrana státu a jeho představitelů
  - ochrana soukromého vlastnictví
  - úprava postavení církve a zásad křesťanské morálky
- nebyly výlučné
- v západní Evropě je postupně vytlačují místně i personálně diferencované právní obyčeje (+ královské zákony)

b) Královské zákony

- typicky franské kapituláře
- brzy spíše výjimečné (viz Francie)
- jednotící prvek, pak ale hlavně privilegia
- různá označení
- téměř výlučně právo veřejné
- zpočátku hlavně latinsky, od 12. st. i v národním jazyce (Rusové, Bulhaři, Srbové vždy, též na britských ostrovech)
- rozmanitý obsah

2. Právo doby feudální rozdrobenosti a stavovské monarchie

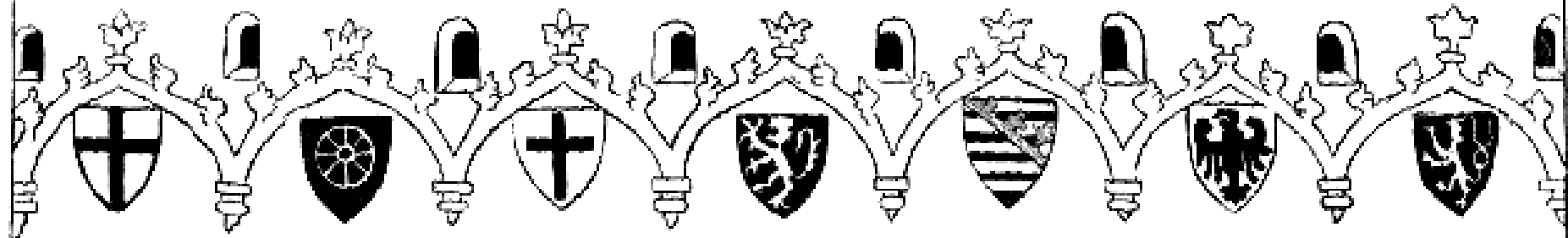
- rozmanité prameny práva
- účast stavovských sněmů na tvorbě práva
- ve stavovské době větší podíl uvědomělé právotvorby
- ve střední a východní Evropě stavovský partikularismus
- unifikační tendence (recepce římského práva)

Privilegia císařů Svaté říše

- světským i duchovním velmožům, pak i říšským městům
  - Confoederatio cum principibus ecclesiasticis 1220
  - Statutum in favorem principum 1235 (hlavně proti rostoucímu vlivu měst)
  - privilegium Friedricha II. Norimberku 1219
  - Zlatá bula Karla IV. 1356 (hlavně privilegia kurfiřtům)

Kaiser Karl IV. die goldne Bulle erteilend.
(Aus der Handschrift der goldnen Bulle in der
herzogl. Bibliothek zu Wolfenbüttel.)

Landfrýdy (říšské a zemské)

- napodobení božích mírů (Treugae Dei)
- počínaje 12. st. (1103 v Mohuči) do konce 15. století
- zpravidla smlouvy mezi císařem a světskými a duchovními feudály
- hlavní cíl: čelit soukromým válkám (opovřednictví, záští)
- Maxmiliánův „ewigen Landfrieden“
- obdoba i jinde (x Anglie)

- Jak vypadal systém práva z doby stavovské monarchie u nás?

System práva stavovské monarchie (příklad: český stát)

- obecné právo:
  - právo zemské
- partikulární práva:
  - městská práva
  - pozemkově vrchnostenská práva
  - kanonické právo („cizí“)
  - horní právo
  - lenní, viničné (horenské) a d. právo

České zemské desky

TRADICE ČESKÉHO PARLAMENTÁRIEMU

Specifika francouzského systému práva

- teritoriálně roztržštěné
  - dvě právní oblasti
  - 700 právních distriktů
- v rámci nich jednotné právo pro šlechtice i měšťany

Zemská práva ve 13. a 14. století

- zpočátku obyčejová (+ raně středověké kodifikace)
- od 13. století pokusy o sepsání
  - v Německu landfrýdy, pak Rakouské zemské právo 1298, Salcburské zemské právo arcibiskupa Friedricha III. z přelomu 14. – 15. století, Hornobavorské zemské právo ze 14. století
  - Statuty Kazimírovy
  - srbský Zákoník Štefana Dušana (14. st.)
  - /Maiestas Carolina/
- právní knihy

Zemská práva za stavovské monarchie (1)

- unifikační tendence
- Anglie: common law
- Rusko: od 15. století jednotné carské zákony a nařízení (!)
  - Suděbniky 1497, 1550
  - Sobornoje uloženie zakonov 1649
- /u nás:
  - Vladislavské zemské zřízení (= obdoba německých landrechtů)/

Zemská práva za stavovské monarchie (2): Francie

- pokusy o oficiální sbírky právních obyčejů jednotlivých oblastí (15. – 16. st.) = neúspěch
- v teorii se ovšem tvořilo droit commun
- od 16. století nástroje unifikace
  - „vzorová“ sbírka obyčejů města Paříže
  - římské a kanonické právo

Zemská práva za stavovské monarchie (3): Německo

- Landrechte (viz výše)
- Constitutio criminalis Carolina
  - „celoříšská“ povaha, ovšem
  - salvatorní klauzule = podpůrný pramen+ nadále landfrýdy, landrechty apod.
 praktické příručky (Practica criminalis B. Carpzowa)

BENEDICTI CARPZOVII, JC.
CONSILIARII ELECTORALIS SAXONICI,
PRACTICÆ NOVÆ IMPERIALIS
SAXONICÆ
RERUM
CRIMINALIUM
PARS PRIMA,
QUÆ
QUÆSTIONUM FERÈ
UNIVERSARUM IN MATERIA
CUJUSQUE GENERIS HOMICIDIORUM,
FRACTÆ PACIS PUBLICÆ, LÆSÆ MAJESTATIS,
TAM HUMANÆ, QUAM DIVINÆ, FALSIFICATIONIS
MONETARUM, BLASPHEMIARUM, PERJURII
ET SORTILEGIORUM,
EX JURE CIVILI ROMANO, IMPERIALI,
SAXONICO, ORDINATIONIBUS ET CONSTITUTIONIBUS
ELECTORALIBUS,
DECISIONES ABSOLUTAS, RESPONSIS SCABI-
NORUM LIPSIENSIIUM APPROBATAS, ET USU AC
OBSERVANTIA FORI SAXONICI CONFIRMATAS
EXHIBET.
EDITIO NOVISSIMA, A MULTIS MENDIS, QUIBUS
PRIORES EDITIONES SCATEBANT, VINDICATA, ET
IÑDICE QUÆSTIONUM, UT ET RERUM AC
VERBORUM INSTRUCTA.
CUM PRIVILEGIIS SACR. CÆSAR. MAJ. NEC NON REG. MAJ.
POL. ET ELECT. SAXON. SPECIAL.

LIPSIÆ,
APUD JOHANNEM FRIDERICUM GLEDITSCHIUM,
ANNO M. DCC. XXXIX.

Právní knihy (1)

- „soukromé“ soupisy práva ze stavovské doby, některé později „legalizovány“
- francouzské les coutumiers
  - Grand coutumier de Normandie 1255
  - Les coutumes de Beauvaisis (1283; Philippe de Beaumanoir)
- německé právní knihy
  - Sachsenspiegel (1220-1230, Eike von Repkow)
  - Schwabenspiegel (1275-1276, Das Kaiserrecht)
  - Frankenspiegel (1. pol. 14. st. v Hessensku)

primus liber 4

Wei swert her got in er-
 richte zu beschirmen dē
 cristenheit dem pabste
 das geistliche dem heiser
 das werltliche. **D**em pabste iz gesa-
 ces zu rēne in beschirmen er uf ei-
 nem blanchin pherde vone der he-
 ser sal yu den regeriz haldin das
 der sari nicht wunke. **D**is iz bedūm-
 was dem pabste widir sit das he-
 nur geistlichen gerichte nicht berwin-
 gen mac. **D**as is der heiser mit werlt-
 lichen reht ninge de pabste geschick-
 en sine so sal in geistliche gewalt hē
 dem werltliche gerichte ab iz bedarf.

In ich cristen man iz phyllich
 in en suchene dries in dem ier-
 fine he zu sine sachen kumen is in dem
 budin da he tunc gesefin is verheit iz
 abir arthant. **S**chepman hant in d
 beschide sein suchin daz. **P**hyschman
 d rumpbude hant sein der cristenere
 zu glair wis sūn si werliche gerichte
 suchē. **I**n schepin des grezen daz ober-
 achten wochin vone küniges bame. **L**e-
 ger man abir ein daz vō vūne vūgerid
 iz vō dem ehtin daz vō vūre nach
 das sūn si suchin in phyllich durch das vō
 gerichte gerichte. **W**er iz nicht hant si
 vor wāgin iz rige. **H**er iz nicht dar iz
 ho nungis vō im ledic is. **I**n phylliche
 sit auch phyllich des schepman dancyn

S

B

W

Sachsenspiegel a Schwabenspiegel

Eike von Repkow

Právní knihy (2)

■ Anglie

- Traktát o právech a obyčejích Anglie (12. st.; Ranulf Glenvill)
- O právech a obyčejích Anglie (polovina 13. st.; Henry Bracton)
- Chvála práv Anglie (15. st.; Jan Fortecus, jako dialog obhajující národní právo)

■ severní Itálie

- Libri feudorum (1158) – lenní právo

■ Španělsko

- Fuero Viejo de Castilla (13. st.)

Právní knihy (3)

- další právní knihy
  - Kniha elblaska (sever Polska; přelom 13. a 14. st.)
  - Tripartitum opus iuris (1517)
  - Kormčije knihy (= překlady nomokánonů)
  - Hexabiblos (1. pol. 14. st.; Konstantin Hermenopulos, v Řecku do 1946)
- příručky římského a kanonického práva
  - Gratianův dekret
  - Extravagantes

Německá městská práva

- = odlišnost od Anglie a Francie
- od 13. století rozšíření do střední a východní Evropy
- základem privilegium
- mateřská práva (Cáchy, Dortmund, Frankfurt n. M., Freiburg, Mnichov, Norimberk, Vídeň, Magdeburg, Lübeck) a dceřinná práva (X zákaz odvolávání se)
- **městské knihy**
- **oficiální soupisy a městské právní knihy**

Městské knihy

- knihy statutů
- knihy soudní
- knihy zaznamenávající soukromoprávní dispozice s majetkem (smlouvy, dispozice mortis causa, zástavy)
- knihy správní

Oficiální a soukromé soupisy

- oficiální soupisy
  - Braunschweig 1227
  - Hamburk 1270 a d.
  - Augsburg 1276-1281
- městské právní knihy (též od 13. st.)
  - Míšeňská právní kniha
  - Magdeburské právo šefů
  - Vídeňská právní kniha a d.
- /zcela specifický český Koldínův zákoník/

Kanonické právo

- smíšené právo (římské právo + akty středověké církve)
- platí **vedle** práv národních (x římské právo jen zpočátku)
- v manželském a procesním právu nahrazuje práva národní
- jeho význam rostl s postupným vymaňováním církve z nadvlády státní moci (ratione personarum i ratione causae)

Prameny kanonického práva

- Collectio Pseudoisidoriana (pol. 9. st.)
  - = zahájení boje o teokracii
  - přechodný význam
- Corpus iuris canonici (do r. 1917) =
  - Decretum Gratiani (kolem 1140)
  - Liber extra (1234)
  - Liber sextus (Bonifác VIII., konec 13. st.)
  - Clementinae (14. st.)
  - dvoudílné Extravagantes (1500)

Corpus iuris Canonici

Právo absolutistických monarchií

- roste význam královské legislativy
- tendence k unifikaci právního řádu
- tendence k modernizaci práva
- první velké kodifikace
  - vliv římského práva
  - vliv humanismu (a ve střední Evropě i přirozenoprávních koncepcí)

Absolutistické kodifikace

- zahrnující veškeré platné právo
  - Sobornoje uloženiye zakonov
  - Svod zakonov suščestvujuščich 1832/1835
  - Pruské zemské právo 1797
- kodifikace jednotlivých právních odvětví
  - velké ordonance Ludvíka XIV. (1667, 1670, 1673 – civilní proces, trestní proces, obchodní právo)
  - ordonance Ludvíka XV. (1731, 1739, 1741 – testament a darování)
  - středoevropské kodifikace = později = základ moderního práva

Děkuji za pozornost.